

HORNICKO-HUTNICKÝ SPOLEK V OSTRAVĚ (1873–1950)¹

Pavel Šopák

DOI 10.69108/slsb.2025.2.02

Pavel Šopák: Mining and Metallurgical Association in Ostrava (1873–1950)

The Mining and Metallurgical Association in Ostrava was a specific educational corporation focused on technical education among representatives of the technical intelligentsia in the Ostrava region from the end of the 19th Century until World War II, focusing primarily on managers of large companies and officials of the specialized Mining Office. The study attempts to reconstruct the association's activities and highlight the contribution of individual members to its professional profile in terms of the importance of the topics covered. The research is based mainly on archival agenda of the association (unfortunately preserved only for the period prior to the Great War) and articles in newspapers and journals of the period. The topic is analysed in wider context of technical education and public awareness in the industrial agglomeration of Ostrava.

Key Words: *Intelligentsia; Education; Mining; Ostrava – Karviná Mining District; Ostrava; Vienna*

Ve spektru organizací druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století odvozuujících svou existenci z rozvoje hornictví, hutnictví a navazujících průmyslových odvětvích na Ostravsku² zaujímal *Hornicko-hutnický spolek* v Ostravě³ specifické postavení: orientoval se na technickou osvětu, konkrétně na pořádání přednášek, na vydávání publikací a na budování a provoz odborné knihovny. Jeho aktivity nebyly politické, nýbrž výlučně odborné; byl inertní vůči nacionálním antagonismům, vyznačujících život společnosti regionu ve sledovaném období,⁴ nevyznačovala jej konfesní orientace členů,⁵ vyhýbal

1 Předložený text vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

2 Srov. *Kamenouhelné doly Ostravsko-karvinského revíru 4*, Moravská Ostrava 1929.

3 Základní údaje shrnul již Franz WATTOLIK, *Beiträge zur Geschichte der Stadt Mährisch Ostrau*, Mährisch Ostrau 1881, s. 130. Stručně o spolku již Andělín GROBELNÝ, *Národně politický život v Ostravě a na Ostravsku v druhé polovině 19. století*, in: Ostrava. Příspěvky k dějinám Ostravy a Ostravska 5, Ostrava 1969, s. 44–80, cit. s. 68. Autor rekonstruoval činnost spolku výlučně ze zpráv otištěných v *Opavském týdeníku*. Spolek pouze zmíněn v přehledu spolkové činnosti Ostravy, viz Renata KAFKOVÁ, *Organizace politický a národnostně umírněných městských elit průmyslového velkoměsta. První generace občanských spolků moravské Ostravě*, Časopis Matice moravské 122, 2003, č. 2, s. 411–430, cit. s. 415; naposledy Pavel ŠOPÁK, *Město muzeí: Ostrava 1870–1970. Kapitoly z historické muzeologie*, Opava 2021, s. 30–31. Kroniku spolkové činnosti sestavil inženýr Karel Vorálek na základě zápisů z výborových schůzí, jež nejsou dnes k dispozici, viz Karel VORÁLEK, *Šedesát let Hornického a hutnické spolku v Moravské Ostravě*, Hornický věstník a hornické a hutnické listy 16, 1934, č. 22, s. 497–501.

4 Mezi členy spolku byli Češi, aktivní v národních spolicích (Matice ostravská, Sokol), jiní členové akcentovali své německství například členství ve spolku *Deutsches Haus* (to se týká Karla Glassnera a Karla Callenberga).

5 Například člen spolku advokát dr. Alois Hilf byl členem vedení židovské náboženské obce, židovského původu byl dr. Artur Altmann.

se politickým akcím.⁶ Šlo o spolek utrakovistický (explicitně od roku 1914),⁷ paralelně užívající jazykově odlišná označení (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*; *Spolek hornický a hutnický*, od roku 1920 také *Towarzystwo górnicko-hutnicke*).⁸ Jeho činnost neomezovaly zemské či státní hranice, neboť jeho zájmovou oblastí byl celý ostravsko-karvinský revír bez ohledu na státoprávní uspořádání středoevropského prostoru.⁹ Data jeho existence jsou pevně dána administrativními rozhodnutími: spolková historie začala schůzkou uskutečněnou začátkem roku 1873, na níž se Vilém Jičínský sešel s dalšími důlními odborníky Antonínem Mládkem, Eduardem Hořovským, Václavem Stieberem, Josefem Spothem a Josefem Hýbnerem a s inženýry reprezentujícími hutní podniky v regionu (Arthur von Scheuchenstühl z Vítkovic, Albrecht von Gröhling a inženýr Stránecký), následovala přípravou stanov, na nichž se podíleli V. Jičínský, J. Mayer, J. Spoth a J. Hýbner, které přípravný výbor spolku přijal a dne 18. září 1873 je schválil Zemský úřad v Brně, a pokračovala uspořádáním první valné hromady dne 21. prosince 1873.¹⁰

6 Výjimkou bylo přivítání císaře Františka Josefa I. v Moravské Ostravě v roce 1880, jehož se účastnila delegace spolku, ale o dva roky později se spolek programově nezúčastnil přivítání ministerského předsedy hraběte Taafeho v Moravské Ostravě a i jiným politickým akcím se vyhýbal. „ač byl k tomu z mnoha stran vyzýván.“ Cit. Dle K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 498.

7 Od roku 1914 měl výbor tři členy české, tři německé a jednoho polského. Viz K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 501.

8 Důležitým pramenem k činnosti spolku jsou písemnosti z let 1916–1919 uložené v Archivu OKD Ostrava, fond Hornicko-hutnický spolek Moravská Ostrava (dále HHSMO). Jiné písemnosti se nedochovaly, resp. dosud nebyly shledány (dotaz na existenci písemností v Archivu města Ostravy přinesl negativní zjištění).

9 Samostatným badatelským tématem by bylo studovat vztahy k centrálním spolkům ve Vídni. Tyto vztahy se v pramenech vynořují náhodně, například formou poděkování ostravskému spolku ze strany *Österreichischer Ingenieur- und Architekten Vereinen* na zajištění exkurzí v rámci studijní cesty členů vídeňského spolku po Slezsku v září 1885, viz E. R. LEONHARDT, *Die Studien-Reise des Oesterreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereines im September 1885 nach Mähren, Schlesien, Galizien und Ungarn*, Wien 1886. Současně se připomíná určité napětí mezi spolky, resp. nechota ostravského spolku vyměňovat si s vídeňským informace o činnosti, viz K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 499. Ostravský spolek byl kontaktním místem pro styk s vídeňským prostředím, jak vyplývá ze skutečnosti, že na II. sjezd rakouských architektů a inženýrů ve Vídni (8.–9. října 1883) byly vstupenky k dispozici v spolkové kanceláři u předsedy Viléma Jičínského, viz *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, *Mährisch-schlesische Grenzboten* (MSchG) 7, č. 39, 30. 9. 1883, s. 4. V roce 1911 se konal čtvrtý sjezd rakouských architektů a inženýrů ve Vídni, na němž ostravský spolek zastupoval Eugen von Wurizan a Karl Pusch.

10 Zjištěná data konání valných hromad, kterých bylo do roku 1934 celkem 55 (viz K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 501): 21. prosince 1873 (K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 497); 12. dubna 1874; 19. prosince 1875; 15. května 1881 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 5, č. 39, 15. 5. 1881, s. 4); 24. prosince 1882 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 7, č. 1, 7. 1. 1883, s. 3); 20. prosince 1885 (*Schütze*, OT 16, č. 99, 19. 12. 1885, s. 5); 29. prosince 1889 (*Hornický a hutnický spolek v Mor. Ostravě*, Přítel dělníků 6, č. 26, 29. 12. 1889, s. 5); 28. prosince 1890 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, *Ostrauer Zeitung* (OZ) č. 106, 25. 12. 1890, s. 2; *Přítel dělníků* 7, 1890, č. 26, 28. prosince, s. 206; OT 21, 1890, č. 101, 24. prosince, s. 3); 11. prosince 1893 (valná hromada svolaná na tento termín neproběhla, protože z důvodu nízkého počtu účastníků by nebyla usnášeni schopná, viz *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 149, 19. 12. 1893, s. 2); 19. ledna 1894 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 9, 23. 1. 1894, s. 2); 27. nebo 29. prosince 1895 (*Valná hromada*, *Práce* 6, 1896, č. 1, 5. ledna, s. 4; *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 1, 3. ledna 1894, s. 3); 27. prosince 1896 (*Z hornicko-hutnického spolku*, *Ostravice* 4, č. 102, 30. 12. 1896, s. 4); 29. prosince 1902 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 2, 4. ledna 1902, s. 3); 18. prosince 1909 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 291, 23. 12. 1909, s. 3); 18. prosince 1910 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 283, 13. 12. 1910, s. 4); 17. prosince 1911 (*Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 292, 23. 12. 1911, s. 7); 22. prosince 1913; 18. dubna 1914; 16. března 1915 (K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 501). V roce 1896 se komise složená

Hornicko-hutnický spolek sdružoval technické odborníky, manažery i řadové techniky, nikoliv majitele dolů, ale ředitele provozů, vrchní inženýry a inženýry zaměstnané v jednotlivých závodech a korporacích rozvíjejících hospodářskou činnost v ostravsko-karvinském revíru. Šlo o osobnosti vyznačující se technickým vzděláním získaným na některé ze středoevropských technik (Vídeň, Praha, Brno, Lvov) nebo na báňských akademiích (Příbram, Leoben, Freiberg, Banská Štiavnica), jež spojoval hluboký zájem o technické obory a obecně o technický pokrok. Jejich působištem byla jednotlivá těžířstva a management jednotlivých závodů: zastupovali Vítkovické horní a hutní těžířstvo (40), těžířstvo Severní dráhy Ferdinandovy (34), doly hraběte Wilczka ve Slezské Ostravě (11), ředitelství Báňské horní a hutní společnosti v Moravské Ostravě (6) a její podniky – šachtu Ignát v Mariánských Horách (7), šachtu Albrecht v Petřvaldě (4), šachtu Hohenegger v Karvině (10) a šachtu Ludvík v Radvanicích (5). Dále se členové rekrutovali z řad vedení Zwierzinova těžířstva v Polské Ostravě (2), dolů v Doubravě (20) a Orlové-Porubě (4), ze společnosti Dzieditzer Montan-Gewerkschaft v Bílsku (2), z Ostravsko-karvinské montánní společnosti v Petřvaldu (2), z dolu arcivévoda František v Horní Suché (1) a z kamenouhelných dolů hraběte Larisch-Mönnicha v Karvině (1).¹¹ Ke členství ve spolku se hlásili také úředně autorizovaní báňští inženýři, jmenovaní pomocnými orgány báňských úřadů za účelem úředního vyměřování a registrování u příslušného Revírního báňského úřadu. A v neposlední řadě v jeho řadách potkáváme samotné úředníky báňského úřadu – exekutivního orgánu státem určeného k výkonu horního zákona¹² a k doзору nad jeho dodržováním. Revírní báňský úřad, v roce 1892 přenesený do Moravské Ostravy z Olomouce, spadl od počátku své existence až do roku 1918 pod c. k. Horní hejtmánství ve Vídni¹³ a od roku 1919 pod Horní hejtmánství v Brně.¹⁴ V období Československé republiky byla důlní činnost upravena novými zákony, z nichž je pro probíranou problematiku důležitý zákon ze dne 28. března 1928 č. 57/1928 Sb., o zařízení a působnosti báňských úřadů, jímž si horní hejtmánství uchovávalo své pravomoci i pro reorganizovanou Zemi moravskoslezskou. Revírní báňský úřad v Moravské Ostravě byl zachován po celé námi sledované období (tj. do roku 1950), od roku 1948 (zákonem č. 141/1948 Sb.) fungoval na rozšířeném správním území, zahrnujícím celou střední

z inženýrů Friče, Nečase a Poppeho měla zabývat novou organizací spolku, ale bez výsledku; změno stanov spolek řešil z podnětu jednatele ing. Pospíšila v roce 1906 a zejména v roce 1913, kdy byly stanovy upraveny tak, že spolek tvořily tři sekce dle národností.

11 Archiv OKD Ostrava, HHSMO, členské příspěvky pro čtvrtý kvartál roku 1918. Jde o jediný dokument tohoto typu, jež se dochoval. V závorkách u jednotlivých podniků uveden počet platících členů spolku.

12 Moderní horní zákon získalo Rakousko v roce 1854 vydáním císařského patentu č. 146/1854 říšského zákoníku; tento obecný horní zákon byl několikrát novelizován a po vzniku Československé republiky na tuto normu kontinuálně navázala legislativa samostatného státu (změny provedeny k 1. lednu 1930 a dále v letech 1943 a 1951).

13 V předlitavské části Rakouska-Uherska byla horní hejtmánství zřízena ve Vídni, Praze, Klagenfurtu a v Krakově.

14 Vládní nařízením č. 70/1919 Sb. z 6. února 1919.

a severní Moravu.¹⁵ Co se týče systemizovaných pozic úředníků, v roce přestěhování úřadu do Ostravy jej tvořilo osm techniků, z nichž jeden byl přednostou, jeden adjunktem a zbylých šest užívalo neutrální titul inženýr;¹⁶ k roku 1910 byl tvořen přednostou s titulem vrchního horního komisaře, jedním referentem s titulem vrchního horního komisaře a šesti horními komisaři. Těm byla k dispozici kancelář se třemi úředníky a se dvěma kancelářskými pomocníky.¹⁷ Z báňských úředníků byli ve spolku prokazatelně aktivní Franz Aggermann von Bellenberg a Josef Peters. (V citovaném seznamu přispívajících členů z roku 1918 je mezi členy spolku uvedeno pět pracovníků úřadu.¹⁸)

Členové *Hornicko-hutnického spolku* platili roční příspěvek: zprvu šlo o šest zlatých, od roku 1890 o čtyři zlaté, v období po roce 1918 platili dvě koruny jednorázově při zahájení individuálního členství a následně deset korun každý rok. Máme doloženy jednorázové finanční podpory od podniků – a ty překvapivě nebyly vysoké: v roce 1919 přispěli na spolkovou činnost Zwierzinovo těžířstvo částkou 50 korun, centrální ředitelství dolů hraběte Larisch-Mönnicha 120 korunami a Horní inspektorát Severní dráhy Ferdinandovy částkou 200 korun.

Finance byly užívány jednak k nákupu periodik a neperiodických publikací pro odbornou knihovnu, jednak pro úhradu nájmu za spolkové místnosti. Počínaje ustavující valnou hromadou (1873) spolek užíval místnost v hostinci Arnolda Süsse u Žofínské huti,¹⁹ za niž měl platit roční nájem 700 zlatých bez otopu. Tato prostora měla sloužit jak pro jednání valných hromad, pro výborové schůze a setkávání členů, tak pro taneční zábavy, jež spolek organizoval v počátcích své existence pravidelně vždy po patnáctém dni v měsíci, a dokonce i pro ochotnická divadelní představení, organizovaná členy spolku. Spolek se ale v Süsově hostinci nezabydlel (důvodem byla mj. nízká kvalita čepovaného piva) a v dubnu 1874 se rozhodl pro *Karolinské lázně*, jak se běžně nazýval *hotel Zuber*. Z této myšlenky také sešlo a spolek našel zázemí v prvním poschodí hostince *U Zlatého kříže*. V roce 1889 se nacházely spolkové místnosti ve druhém patře budovy spořitelny v Mostní ulici,²⁰ po dokončení novostavby nájemního domu stavitele Františka Jurečky na Nádražní

15 Základní údaje viz *Revírní báňský úřad v Ostravě*, in: Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech, Praha 1955, s. 85–89. Při příležitosti přeložení úřadu do Moravské Ostravy zrekapituloval jeho historii Leopold ZWIERZINA, *Die Vorgeschichte des k.k. Revier-Bergamtes zu Mährisch Ostrau*, OZ č. 28, 3. 4. 1892, s. 1–2.

16 *Z c. k. horního úřadu*, Přítel dělníků 9, 1892, č. 8, 17. dubna, s. 63.

17 Prvním přednostou byl Edmund Riel, který přibyl od Ostravy z Olomouce současně s přestěhování úřadu a v roce 1906 byl jmenován horním hejtnanem pro Halič v Krakově. V roce příchodu do Ostravy by Riedl vrchní komisař, v roce 1896 byl jmenován horním radou, roku 1896 vrchním horním radou a 1906 byl povýšen na dvorního radu. *Osobní*, Opavský týdeník (OT) 27, č. 50, 27. 6. 1896, s. 3; *Osobní*, OT 30, č. 2, 6. 1. 1899 s. 2; *Vom k. k. Revierbergamte*, MSchG 16, č. 40, 3. 4. 1892, s. 3; *Hofrat Riedl*, OZ č. 215, 21. 9. 1906, s. 3; *Auszeichnung*, OZ č. 292, 18. září 1906, s. 3.

18 Cit. v pozn. 10.

19 V roce 1923 byl přestavěn na Hotel Süß, v roce 1944 poškozen při náletu a asanován v roce 1947; dnes na jeho místě stojí přízemní objekt s adresou Žofínská č. or. 9.

20 *Wattolik's Adressenbuch der Stadt Mähr.-Ostrau und ihrer Nachbargemeinden [...]*, Mährisch Ostrau 1889, s. 82.

ulici v roce 1896 se členové spolku scházeli právě zde,²¹ ale pro získání adekvátního prostorového zázemí pro spolkovou činnost bylo pro spolek klíčové až sepětí s Horní školou v Moravské Ostravě. Spolek sehrál výjimečnou roli při stavbě školní budovy, protože v roce 1911 požádal město o pozemek k její výstavě, předsedové spolku (Vilém Jičínský, Jan Mayer, Václav Stieber, Jan Poppe, Eugen rytíř von Wurzian, August Fillunger) nebo členové spolkového výboru vystupovali jako členové nebo dokonce předsedové kuratoria školy,²² první ředitel školy Josef Hýbner (funkci vykonával od počátku existence školské instituce až do roku 1919) byl agilním spolkovým činovníkem a v neposlední řadě mezi členy spolku potkáváme řadové učitele školy (Jan Daniel, Václav Macourek). Trojpodlažní školní budova, jejíž stavba se uskutečnila v letech 1911–1912, sloužila jak samotné školské instituci (přízemí a první patro), tak Ředitelské konferenci OKR a *Hornicko-hutnickému spolku* (druhé patro). V suterénu vznikly prostory pro tiskárnu Ředitelské konference OKR a pro zkušebnu těžních lan (ta byla zřízena hned v roce 1913).²³ Prokazatelně již od počátku roku 1913 probíhala v nových spolkových místnostech zasedání výboru a od 18. ledna 1913 do října téhož roku také odborné přednášky.²⁴

Z pramenů vyčteme údaje o stavu členstva *Hornicko-hutnického spolku*: na ustavující valné hromadě (21. prosince 1873) se sešlo 59 interesentů, valné hromady o dva roky později (19. prosince 1875) se účastnilo 96 členů, přičemž za poslední správní rok šest členů vystoupilo a osm přistoupilo;²⁵ k roku 1922 se uvádělo 172 členů, k roku 1932 dokonce 307 členů spolku. Fluktuace členstva vyznačuje celou spolkovou historii a je zcela pochopitelná, protože odpovídá mobilitě technické inteligence v regionu, a proto individuální členství mohlo trvat jen velmi krátkou dobu. To plně platí o Ing. JUDr. Josefovi Petersovi (1876–1933), jenž se stal přednostou Revírního báňského úřadu v Moravské Ostravě v roce 1919, ale již 23. ledna 1920 zaslal předsednictvu *Hornicko-hutnického spolku* dopis o ukončení členství z důvodu svého přestěhování do Prahy.²⁶

Funkci předsedy vykonávali postupně za sebou Vilém Jičínský (v letech 1876–1878 a 1883–1887), jehož vystřídal inspektor Rudolf Sauer (1879), následovaný horním radou Janem Mayerem (1880–1882 a 1896–1898), ředitelem dolů ve Slezské Ostravě Václavem Stieberem (1888–1890), ředitelem dolů Janem Poppem (1899–1901), důlním ředitelem Eugenem rytířem von Wurzian (1902), Augustem Fillungerem (1903–1916) horním ředitelem v Mariánských Horách, horním radou Hugo Drolzem (1917–1924) a horním

21 Dnes Ostrava-Moravská Ostrava čp. 1026 / Nádražní č. or. 41.

22 *Stručný výňatek z dějin zdejší horní školy*, Horník 1, č. 12, 26. 5. 1906, s. 85–86.

23 *Svěcení hornické školy v Moravské Ostravě*, Ostravský kraj 7, č. 84, 6. 11. 1912, s. 2; *Slavnostní otevření školy hornické*, Horník 7, č. 24, 29. 11. 1912, s. 208; *Kamenouhelné doly*, s. 258–264.

24 Dnes Ostrava-Moravská Ostrava čp. 1490/ Kratochvílova č. or. 7.

25 *Z Moravské Ostravy. Hornický spolek*, OT 6, 1875, č. 52, s. 427.

26 Dopis uložen v Archivu OKD Ostrava, HHSMO. Josef Peters se stal známým jako spoluzakladatel Matice hornicko-hutnické, odborného hornického nakladatelství Prometheus a spoluvydáváním časopisů *Hornický věstník*, *Báňský svět* a *Báňské rozhledy*. Vyučoval horní právo na Univerzitě Karlově v Praze a stál v čele Svazu majitelů dolů. Antonín DOLENSKÝ, *Kulturní adresář ČSR*, Praha 1934, s. 334.

radou dr. Františkem Pospíšilem (1925–1936?). Zvláště zasloužili členové spolku byli jmenováni jeho čestnými členy.²⁷

Rekonstruovat složení výborů je velmi obtížné, protože chybějí záznamy, nicméně ze zpráv o valných hromadách a výborových schůzích vyplývá, že do řízení spolkové činnosti byla zapojena řada osob, byť třeba pouze na krátkou dobu. Ve výboru se vystřídali četní členové spolku; někteří pracovali ve výboru jen krátkou dobu, jiní se objevovali opakovaně v různých funkcích.²⁸ Toto množství jmen techniků, zastávajících v hierarchii báňských a hutních podniků různé pozice, přímo vyzývá k pokusu o vytvoření „kolektivní biografie“,²⁹ a to nikoliv jako biografie typického člena spolku, nýbrž jako typického reprezentanta technické inteligence v regionu, přičemž distinktivním rysem je přináležitost k některé z generačních vrstev, jež si definujeme následovně.

1) Nejstarší generaci reprezentuje Albert Andrée (1806–1883). Náleží k ní pouze několik důležitých odborníků, veřejně činných dlouho před vznikem spolku; jde o jednotlivce objevující se v různých pozicích, grémiích, komitétách a poradních sborech (André byl například členem slezské komise pro Světovou výstavu ve Vídni³⁰) a požívající opravdu široké, nezpochybnitelné vážnosti. Jedním z nejstarších členů spolku – a nutno zdůraznit že šlo o dlouholetého člena – byl rovněž Rudolf Sauer (1826–1909),³¹ jehož s Andréem spojuje rodiště ležící mimo české země: Andrée se narodil v saském městě Tharandt, Sauer pocházel z Vídně. Rokem narození patří k nejstarším členům spolku také Antonín Mládek (1819–1879), rodák z Rakovníku, pracující v dole Salm na Salmovci, jenž je současně reprezentantem nejstarší generační vrstvy české technické inteligence na Ostravsku.

2) Mladší generace spolkových činovníků je vpravdě generací zakladatelskou: jde o osobnosti narozené v průběhu třicátých a čtyřicátých let 19. století. Nápadný je velký počet osob českého původu, což platí o Eduardu Hořovském (1831–1898), Vilému Jičínském (1832–1902), Václavu Stieberovi (1836–1906), Janu Mayerovi (1839–1917), Josefu Hýbnerovi (1839–1927) a Josefu Spothovi (1842–1915). Všichni jmenovaní přibyli na Ostravsko z Čech: Hořovský se narodil v Příbrami, Jičínský na Karlštejně, Stieber v Rakovníku, Mayer v Lhenicích u Prachatic, Hýbner v okrese Mladá Boleslav a Spoth v Jílovém u Prahy. Jejich studia byla prakticky totožná: nejprve reálka v Praze (u Mayera reálka v Českém Krumlově), případně akademické gymnázium v Praze

27 Vilém Jičínský (jmenován 7. října 1899), Eugen von Wurzian (1907), Josef Mauerhofer (1907), Josef Spoth (1907). Jan Mayer (1909), Václav Červinka (1930 a Hugo Drolz (1931).

28 Franz Aggermann von Bellenberg, Jindřich Asinus, Edmund Bernhard, Václav Červinka, Karel Čížek, Karel Děkanovský, August Fillunger, Jan Frič, Albrecht von Gröhling, Ottokar Hondl, Josef Hýbner, Vilém Jičínský, Mořic Lendl, Josef Loos, Josef Mauerhofer, Jan Mayer, Alois Mixa, Antonín Mládek, Erich Mládek, Jindřich Molínek, Vilém Nečas, Franz Oppl, Josef Peters, Johann Poppe, Josef Popper, Karl Pusch, František Pospíšil, Roman Rieger, Rudolf Sauer, Heinrich Schrott, Josef Spoth, Eduard Šebela, Antonín Špaček, Eugen rytíř von Wurzian, Jan Zdařil.

29 Biografické údaje například M. ŠÍP, *O zesnulých českých horních a hutních inženýrech, působících na Ostravsku a Karvinsku*, in: Těšínský kalendář na rok 1940, Slezská Ostrava [1939], s. 172–183.

30 *Slezská komise pro světovou výstavu ve Vídni*, OT 3, č. 11, 16. 3. 1872, s. 92.

31 ZA v Opavě, Sběrka matrik Severomoravského kraje, matrika úmrtí Moravská Ostrava, sign. MO–I–50, s. 510.

(u Hořovského), poté česká polytechnika v Praze (u Mayera ještě navíc studium na technice ve Vídni) a následně absolutorium báňské akademie v Příbrami (u Hořovského navíc studium na akademii v Banské Štiavnici). Příslušníky této generační vrstvy od sebe odlišuje vztah k Haliči, což platí o Stieberovi, jenž nejprve zde získal pracovní uplatnění, než zakotvil v Polské Ostravě. Hlubší vztah k Haliči měli zejména ti z techniků, kteří odtud přímo pocházeli, konkrétně Heinrich Schrott (1842–1902), rodák z Věličky, kde byl jeho otec okresním představeným, a Franz Brzezowski (1844–1908) původem z Dobromylu, jenž své první profesní zkušenosti ve státní službě získal ve Věličce a ve Lvově a až poté zakotvil v Moravské Ostravě.³² Tuto generaci reprezentují technici, kteří byli vůči češství svých kolegů inertní, aniž by vysloveně projevovali německé smýšlení: šlo o představitele novoštitné šlechty Eugena von Wurzian (1845–1913), rodáka z italského Bergama a syna nobilitovaného lékaře Josefa Wurziana (1805–1858), a Theodora Kutschu von Lißberg (1836–1898), syna zakladatele továrny na smaltované zboží v Třinci Franze Kutschi, povýšeného do šlechtického stavu v roce 1880.³³ Wurzian studoval na horních školách v rakouských a německých zemích (akademie v Leoben),³⁴ Kutscha von Lißberg absolvoval gymnázium v Těšíně a následně studoval na polytechnice ve Vídni a báňské akademii v Banské Štiavnici. Tou prošli další reprezentanti sledované generace – horní inspektor Heinrich Schrott, jenž vzdělání získal také na akademii v Příbrami, a Franz Brzezowski, jenž po studiích na reálkách v Přemyšlu a ve Lvově studoval na tamní technice, odkud odešel za studii do Banské Štiavnice. Z mladších členů generace vzpomeňme Theodora Andree (1847–1915), rodáka z Vítkovic, absolventa gymnázia v Těšíně a báňské akademie ve Freibergu, jenž po získání prvních praktických zkušeností, získaných ve Freibergu, Zwickau a následně v srbských dolech, se usadil ve Vítkovicích, kde po svém otci převzal vedení Vítkovického důlního těžišstva.

3) V pořadí třetí generaci spolkového členstva reprezentují osobnosti narozené na konci let čtyřicátých, v průběhu let padesátých a v první polovině let šedesátých 19. století. Patří k nim Josef Schwab (1849–1908), jenž byl o dva roky mladší než Theodor Andree,³⁵ nebo o sedm let mladší Dr. August Fillunger (1856–1917), který začínal u Severní dráhy císaře Ferdinanda a stal se Jičínského nástupcem ve vedení vítkovických dolů. O rok mladší než Fillunger byl Erich Mládek (1857–1926). Generaci reprezentuje také František Bartonec (1850–1924), význačný geolog a autor důlních map, a Josef Mauerhofer (1855–?). K mladší vrstvě této generace náleží Hugo Drolz (1862–1950), jenž jako báňský odborník působil od roku 1886 na Těšínsku, na počátku 20. století na Karvinsku a po svém penzionován (1926) se usadil v rakouském Badenu.³⁶ Jeho vrstevníkem byl František Pospíšil (1863–1943), jenž na Ostravsko přibyl v roce 1887. Členy generace

32 *Heinrich Schrott*?, Ostrauer Tagblatt 26, č. 281, 10. 12. 1902, s. 2.

33 *Teschen*, 21. März, Mährisches Tagblatt 19, č. 66, 22. 3. 1898, s. 3.

34 *Z Polské Ostravy*, OT 19, č. 28, 11. 4. 1888, příloha, s. 2; *Eugen Ritter von Wurzian*, OZ č. 194, 27. 8. 1907, s. 2.

35 *Berg- und Hüttenmännischer Verein in Mähr. Ostrau*, Ostrauer Tagblatt 32, č. 98, 28. 4. 1908, s. 2.

36 *Horní rada Dr. Ing. Hugo Drolz*, Hornický věstník 9, 1927, s. 8–9.

vyznačuje rodiště v Čechách (Josef Schwab – Rakovník), na Moravě (Erich Mládek – Jedovnice u Blanska; František Pospíšil – Nahošovice u Holešova), ve Slezsku (František Bartonec – Budišovice) i v rakouských zemích (August Fillunger – Pernitz v Dolních Rakousích, Josef Mauerrhofer – Leoben) a nejprve studium na některé z reálky (Schwab – Rakovník; Mládek – Praha; Pospíšil – Kroměříž), což bylo sice novum,³⁷ ale šlo o obvyklejší přípravu pro další studium než maturita na gymnáziu, nezbytná pro studium na univerzitě (to se týká A. Fillungera, jenž absolvoval na univerzitě ve Vídni studium filozofie a geologie). Samotná volba hornického povolání byla stále spíše výjimečná, jak dokládá seznam abiturientů kroměřížské reálky v roce 1882, čítající devět jmen, z nichž pouze František Pospíšil se rozhodl pro báňskou akademii, čtyři pro techniku, dva pro vídeňskou Hochschule für Bodenkultur a dva odešli do praxe (jeden jako úředník a jeden se dal k vojsku).³⁸ Důležité je studium na technice v Praze (Schwab, Mládek) a dále absolvování akademie v Leoben (Fillunger, Drolz, Pospíšil, Mauerrhofer), Freibergu (Mládek), případně v Příbrami (Schwab, Pospíšil), a dále například členství v *Severomoravsko-slezském svazu průmyslníků* (Drolz, Callenberg).³⁹ Pro starší i tuto generaci jsou důležité dobové formy ocenění práce, ať už šlo o tituly (Theodor André byl jmenován císařským radou a Jindřich Molínek, Josef Spoth nebo Josef Mauerrhofer horními rady⁴⁰) nebo o vyznamenání (August Fillunger obdržel řád Železné koruny III. třídy, Františku Pospíšilovi byl udělen čestný doktorát montánních věd apod.). S ohledem na pevnost sociálního statusu představitelů technické inteligence, vytvořeného sledem již minimálně dvou generací za sebou, mohla toto sociální postavení utvrzovat „sňatková politika“, spočívající v uzavírání sňatků mezi členy oborově či profesně spřízněných rodin (například August Fillunger se oženil s Irenou Hořovskou, dcerou centrálního ředitele vítkovických kamenouhelných dolů Eduarda Hořovského,⁴¹ a Hugo Drolz pojal za choť Stefanií Korab von Mühlström, sestru šéfinženýra Severní dráhy Ferdinandovy v Těšíně Josefa Koraba von Mühlström).⁴²

4) Čtvrtá, nejmladší generace členů *Hornicko-hutnického spolku* je reprezentována osobnostmi narozenými v průběhu od sedmdesátých let 19. století do přelomu století. Reprezentuje ji Jaroslav Novotný (1876–1934), působící v Báňské a hutní společnosti, Eduard Šebela (1878–1952), centrální ředitel Vítkovických kamenouhelných dolů a předseda Ředitelské konference OKR (1926–1929), Ferdinand Lucek (1887–1938), v závěru kariéry technický ředitel Vítkovického horního a hutního těžářství, nebo Leopold Příza (1901–1936), přednosta odboru pro kontrolu materiálů Báňské a hutní společnosti v Ostravě. Konec rakousko-uherské monarchie stále vyznačovala velká mobilita,

37 Reálka v Kroměříži byla ustavena v roce 1872.

38 *Programm der Landes-Ober-Realschule in Kremsier 1882/1883*, Kremsier 1883, s. 60–61.

39 *Válná hromada Severomoravského svazu průmyslníků*, Duch času 25, č. 176, 26. 7. 1923, s. 3.

40 *Uznání zásluhy*, Noviny těšínské 4, č. 47, 22. 10. 1898, s. 5.

41 *Vrchní horní rada Dr. August Fillunger*, Horník 12, č. 3, 2. 2. 1917, s. 2.

42 *Teschen*, MSchG 17, č. 91, 2. 8. 1893, s. 3.

takže původ ostravských montanistů nutno hledat v Čechách (J. Novotný se narodil v Dymokurech u Poděbrad, F. Lucek se narodil ve Veselí nad Lužnicí) nebo na střední Moravě (E. Šebela pocházel ze Štěpánova u Olomouce, L. Příza z Mostkovic v okrese Prostějov) a než technici zakotvili na Ostravsku, nezřídka prošli jinými revíry (například F. Lucek působil v Kladně). Novum bylo získat vzdělání na brněnských vysokých školách, založených po roce 1918, což platí o Leopoldu Přízovi, absolventu Vysoké školy zemědělské v Brně.

Pro všechny generace ostravských techniků (jinak řečeno pro členy Hornicko-hutnického spolku) jsou určující další skutečnosti: stávali se dopisujícími členy Obchodní a živnostenské komory v Opavě,⁴³ členy kuratoria Průmyslového a živnostenského muzea pro Ostravsko-karvinský revír⁴⁴ a angažovali se v komunální politice (Josef Spoth zastával funkci starosty Michálkovic (1885–1888) a opakovaně byl členem tamního obecního výboru a dále členem nebo předsedou místní školní rady;⁴⁵ Václav Stieber byl v letech 1879–1894 starostou Slezské Ostravy a od roku 1870 opakovaně členem obecního výboru; Jan Poppe od roku 1900 vykonával funkci místostarosty, od roku 1909 starosty Slezské Ostravy a v témž roce byl zvolen poslancem slezského zemského sněmu; mezi členy obecního výboru ve Slezské Ostravě potkáváme Karla Čížka atd.). Zajímavé je sledovat místa spjatá s úmrtím spolkových členů: u V. Jičínského to byla Praha, u V. Stieberta Praha-Smíchov, u J. Spotha Brno, u E. Hořovského, E. von Wurzian, H. Molínka,⁴⁶ J. Mayera a H. Drolze Vídeň, tzn. po ukončení aktivní služby a po svém penzionování odešli z Ostravska a zbytek života prožili ve zcela jiném prostředí. Případ Jana Zdražila, zemřelého ve Vídni dne 14. března 1882, je specifickým tím, že Zdražil do Vídně odjel pouze na speciální léčbu.⁴⁷ Samozřejmostí byla výpravnost posledního rozloučení. Příkladem za jiné budiž pohřeb Karla Čížka (18. října 1911), jenž byl „*imposantním holdem lidu všech vrstev občanských. Takový doprovod lidu a ty masy tvořící po obou stranách říšské silnice špalír – od bytu až na hřbitov – nemívají obyčejní smrtelníci, nýbrž miláckové lidu. Úhrnný počet této srostlé masy lidu a dětí možno odhadnout na 30 až 35 tisíc.*“⁴⁸ Odchod z regionu nemusel být vždy součástí změny vyvolané penzionováním; řada členů pokračovala v aktivní službě v jiném působišti, což oznamovala v denním tisku (vedle výše vzpomenutého Josefa Peterse to byl Vilém Nečas, jenž si v červnu 1908 nechal vytisknout

43 August Fillunger, Josef Mauerhofer, Johann Mayer, Josef Spoth, Václav Stieber a Eugen von Wurzian, viz *Die Handels- und Gewerbekammer für Schlesien 1850–1900*, Troppau 1900, s. 73–77.

44 Theodor André, Václav Červinka, Franz Oppl, Erich Mládek, August Fillunger a Franz Aggermann von Bellenberg, viz Josef KURKA (ed.), *Handels- und Gewerbe Adressbuch des Ostrau-Karwiner Revieres*, Mährisch Ostrau 1910, s. 89.

45 Edmund SLÁDEČEK, *Na památku posvěcení nově vystavěného chrámu Páně v Michálkovicích zasvěceného Nanebevzetí Panny Marie*, Polská Ostrava 1903, s. 36, 37 a 43.

46 Jako místo úmrtí se uvádí Vídeň, viz *Todesfall*, Ostrauer Tagblatt 25, č. 200, 3. 9. 1901, s. 2, nebo Vöslau, viz *Todesfälle*, Neues Wiener Abendblatt 35, č. 241, 3. 9. 1901, s. 4.

47 *Úmrtí*, OT 13, č. 11, 18. 3. 1882, příloha Ostravan, s. 2.

48 *Z Pol. Ostravy*, OT 42, č. 82, 21. 10. 1911, s. 3.

oznámení, jímž se loučil s kolegy a přáteli při svém odchodu do Prahy).⁴⁹ Mnozí z členů ale dožili v novém působišti, tedy na Ostravsku (Rudolf Sauer v Moravské Ostravě), jiní se vraceli alespoň do rodného kraje (František Bartonec zemřel v Háji ve Slezsku).

Mezi členy spolku, jinak utrakvistického, byli čeští vlastenci, angažující se v českých národních spolcích, například na podporu stavby sokolovny v Moravské Ostravě přispěli Jindřich Molínek, Václav Stieber, Václav Pospíšil, Karel Čížek, Vilém Nečas – a to jsou pouze jména, jež známe ze členů spolkového výboru,⁵⁰ protektorem českého čtenářského spolku Salm na Salmovci byl Antonín Mládek,⁵¹ inženýr Lucek byl členem Sokola ve Vítkovicích, v řadách Sokola potkáváme Jaroslava Novotného atd. Na konci 19. století reprezentovala české elity Občanská beseda v Moravské Ostravě (založena 1862); jejím spoluzakladatelem byl Antonín Mládek, předsedou v určité době jejího trvání Josef Hýbner⁵² a členy Jan Zdařil, Alois Mixa nebo Emanuel Balcar. Hýbner byl rovněž spoluzakladatelem a krátce také předsedou (na přelomu let 1900 a 1901) *Matice ostravské*, jejímž význačnými podporovateli byli Vilém Jičínský nebo Eduard Šebela a členem Emanuel Balcar; předsedou rolnicko-čtenářského spolku v Lazích byl Alois Holaň, člen výboru tamní občanské záložny.⁵³ V řadách zakladatelů *Umělecké besedy moravsko-ostravské* (1909) potkáváme Eduarda Šebelů.⁵⁴ Mezi ostravskými inženýry se podařilo získat i peníze pro *Spolek pro zakoupení a zachování rodného domku Františka Palackého v Hodslavicích*, jemuž přispěli Antonín Mládek nebo Jan Zdařil.⁵⁵ Nápadné je angažmá členů *Hornicko-hutnického spolku* ve prospěch jiných spolků, například v roce 1880 podpořili zástupci technické inteligence na Ostravsku pražský *akademický spolek Radhošť*.⁵⁶ Skupina inženýrů (Alois Mixa, Emanuel Balcar, Josef Hýbner a další) a učitel, vlastivědný pracovník a publicista Karel Jaromír Bukovanský si předplatili několik čísel *Opavského týdeníku*, aby je mohli věnovat dělnickým spolkům a chudším obcím.⁵⁷ A ostravští inženýři Václav Stieber, Karel Čížek, Josef Hýbner nebo Vilém Nečas přispěli na stavbu českého gymnázia v Opavě.⁵⁸ Samozřejmě byly dobročinné aktivity, například zřízení školního haléřového spolku v Michálkovicích z podnětu Josefa Spotha v roce 1889, v němž se následně angažovali další inženýři

49 Ostravan 8, č. 28, 28. 6. 1908, s. 4.

50 *Ze Sokola v Moravské Ostravě*, Ostravice 3, č. 79, 16. 11. 1895, s. 3.

51 Bedřich ŠIMEČEK, *O národním ruchu na Těšínsku v době 1880–1900*, Věstník Matice opavské 39, 1934, s. 45.

52 *Občanská beseda v Moravské Ostravě*, Ostravan 8, č. 3, 5. 1. 1908, s. 3.

53 *Oslava dvacetiletého trvání rolnicko-čtenářského spolku v Lazích*, Obrana Slezska 3, č. 28, 12. 7. 1912, s. 2; *Z dějin Lazů*, Obrana Slezska 4, č. 38, 19. 9. 1913, s. 1.

54 *Ustavující valná hromada*, Ostravský kraj 4, č. 27, 7. 4. 1909, s. 2.

55 *Spolek pro zachování zakoupení a zachování rodného domku Františka Palackého v Hodslavicích*, OT 10, č. 20, 17. 5. 1879, s. 3.

56 *Z Radhoště*, OT 7, č. 11, 14. 2. 1880, s. 3.

57 *Z Mor. Ostravy*, OT 7, č. 3, 15. 1. 1876, s. 21.

58 Dary, OT 19, č. 28, 11. 4. 1888, příloha, s. 2.

(Václav Červinka, Jan Němec, Jan Frič),⁵⁹ nebo participace báňských inženýrů na okrašlovacích spolcích v regionu.⁶⁰

S rozpadem jedné národní politické reprezentace a s vyhrocením politických rozporů mezi stranami, k čemuž došlo na přelomu 19. a 20. století, se zprávy v tisku o protagonistech spolkového života přece jen zabarvují negativně. Platí to pro Václava Stiebera, jenž byl exponován politicky, proto jej sociálně demokratický *Duch času* počastoval: „*Václav Stieber, ředitel hor hraběte Wilczka a bývalý dlouholetý starosta Polské Ostravy, platil za obětavého vlastence. A jak by ne; vždyť dával stovky na Matici, na Národní divadlo a na všechny vlastenecké účely. Proto byl velmi váženým členem v Občanské besedě, kde tenkrát platil za člověka teprve ten, kdo byl inženýrem. Že Stieber dřel horníky hůře nežli ras, že za jeho ředitelování opakovaly se husté katastrofy v dolech hraběte Wilczka, že v jeho přítomnosti byli stávkující havíři střeleni jako zajáci, to nijak jeho reputaci v očích vlastenců neškodilo.*“⁶¹ Nebo jiný citát ze sociálnědemokratického tisku: „*Připomínáme však ještě, že germanizátory na Polské Ostravě nejsou páni Pusch, Naske, Mauerhofer; nýbrž ti oslavovaní vlastenci Hybner, Čížek, Svoboda, Poppe, Němec, jejichž jména zdobí vlastenecké Besedy bez ohledu na to, že tito páni, slepě poslouchající židovského komandanta, ač nejsou žádnými sociálními demokraty, germanizaci obecného školství v Polské Ostravě uplatnili.*“⁶²

Těmto údajům týkajícím se sociability technické inteligence na Ostravsku lze rozumět jednak jako podmínce, kterou musel potenciální člen *Hornicko-hutnického spolku* splnit, aby byl do spolku vůbec přijat, a současně jako předpokladu, že tento člen bude agilním také mimo hranice spolku. Jinak řečeno, členství v *Hornicko-hutnickém spolku* spoluurčovalo profil technika jako příslušníka společenské elity a současně významně rozšiřovalo jeho společenské angažmá směry, jež jeho profesní zakotvení, jeho podíl na činnosti hospodářských korporací nebo jeho další spolkové aktivity neumožňovaly.

Aktivity *Hornicko-hutnického spolku* lze rozdělit do několika oblastí, významem nesouměřitelných. Spolek měl alespoň částí své činnosti oficiální charakter, když jeho zástupce byl nominován do *Průmyslové rady*, a to spolu se zástupci obchodní a živnostenské komory, *Zentralverein der Bergwerkbessitzer Österreich in Wien* a *Verein der Montan-, Eisen und Maschinen und Industriellen in Österreich*.⁶³ Dále vysílal zástupce do státní železniční rady (Julius Eisner k roku 1897; Eugen von Wurzian od 1909).⁶⁴ Také do *Zemědělské rady*, mající montánní sekci, spolek nominoval svého zástupce.⁶⁵

59 Michálkovice, Obrana Slezska 5, č. 17, 24. 4. 1914, s. 5

60 V okrašlovacím spolku ve Slezské Ostravě se angažovali inženýři Josef Hybner a Karel Děkanovský, viz *Z Polské Ostravy*, Práce 4, č. 8, 18. 2. 1894 s. 4.

61 *Typ vlastence*, *Duch času* 6, 1904, č. 3, 20. ledna, s. 5.

62 *Tak co vlastně po nás chtějí?* *Duch času* 7, 1905, č. 28, 13. července, s. 3.

63 [Nichtamtlicher Teil], *Troppauer Zeitung* 124, 1909, č. 81, 9. dubna, s. 1; *Berufung in den Industrierat*, *OZ* č. 81, 9. dubna 1909, s. 2.

64 *Troppau*, 6. Juni, *MSchG* 33, č. 46, 9. 6. 1909, s. 2.

65 *In den Landwirtschaftsrath...*, *Die Arbeit* 5, č. 242, 9. 6. 1898, s. 4.

Z tohoto pohledu se zdá, že ostravský spolek je analogický jiným spolkům, jež byly založeny v jednotlivých korunních zemích: v Praze působil *Montanverein für Böhmen*, v severozápadních Čechách *Verein für bergbaulichen Interessen im nordwestlichen Böhmen*, mající sídlo v Teplicích-Šanově a existující od roku 1868, spolky shodného názvu, jaký užíval spolek ostravský, identifikujeme ve Štýrsku a Korutanech. V neposlední řadě se jednalo o *Berg- und Hüttenmännischer Verein für die Bergreviere Falkenau, Elbogen und Karlsbad*, založený v roce 1877, a *Berg- und Hüttenmännischer Verein in Kladno*, založený v roce 1880.⁶⁶ Charakteristika těchto spolků jako poboček celorakouské odborné korporace, jež se objevuje v literatuře, není zcela přesná, protože jejich činnost byla nikoliv totožná, nýbrž pouze analogická – již s ohledem na specifika jednotlivých hornických revírů v Předlitavsku, resp. v popřevratovém Československu. Sice je propojovaly celostátní, tj. nadregionální korporace a ovšemže odborné zájmy, jež mohli členové prezentovat na odborných setkáních, konkrétně na sjezdech rakouských inženýrů a architektů, ale ostravský spolek byl přece jen jiný, možná i agilnější. Zaujme totiž, že ze spolků vysílajících na tyto sjezdy své delegace, byl *Hornicko-hutnický spolek* v Moravské Ostravě jediným daného typu z celého Předlitavska! Jinak se na sjezdech setkávaly delegace spolků architektů a inženýrů (českých i německých) a technických nebo polytechnických spolků, z nichž z Rakouského Slezska vysílal na sjezdy svou delegaci pouze *Techniker-Club* v Těšíně.⁶⁷

Jak napovídá název spolku, těžiště oborových zájmů členstva tkvělo v hornictví a hutnictví a tento zájem o montánní obory se projevuje různými způsoby. Jedním z nich jsou studentské spolky (tak byl v roce 1894 založen při báňské akademii v Leoben spolek československých akademiků Prokop), ale také další aktivity, propojující absolventy školy s jejich někdejší *alma mater* (když se v Leobenu ustavil výbor pro stavbu pomníku významnému rakouskému montánnímu odborníkovi Peteru Tunnerovi, objevil se v řadách podporovatelů myšlenky Eugen von Wurzian coby absolvent tamní akademie).⁶⁸ Členové *Hutnicko-hornického spolku* ale nebyli pouze inženýři pracující u těžáren v ostravsko-karvinském revíru nebo u báňského úřadu; nacházíme mezi nimi také zástupce dalších profesí: člen ostravského spolku mohl být svou profesí stavitelem (Karl Glassner), lékárníkem (Otto Chimani), středoškolským profesorem přírodověd (Jan Kranich), právníkem (Alois Hilf), strojním inženýrem (Karel Škarvan vedl Orlovskou strojírnu; ve strojírně Vítkovických železáren pracoval Wilhelm Leicht) nebo vzděláním důlním inženýrem pracujícím ovšem mimo hutní nebo důlní závod (Emil Bindacz zastupoval firmu Dynamit Nobel, a. s. ve Slezské Ostravě). Z toho lze usuzovat, že spolek nemusel potvrzovat získaný a neměnný socioprofesionální status ve smyslu potvrzení stavovské výlučnosti, nýbrž členstvím přesahoval jeho hranice směrem k obecné intelektuálnosti: jinak řečeno, důležitější byly

66 Josef PETERS (ed.), *Uhlí v Československé republice. Statistická příručka uhelného průmyslu* [2], Praha 1922, s. 320–330.

67 *Regulativ für Österreichischen Ingenieur und Architekten-Tag*, Technische Blätter 23, 1891, s. 222.

68 Witkowitz. *Peter Tunner-Denkmal*, Ostrauer Tagblatt 25, č. 148, 2. 7. 1901, s. 2.

odborné zájmy než odlišný zdroj osobních příjmů. Proto byla odborná aktivita klíčovou činností členů spolku. Tu lze rozdělit do tří sfér: 1) na expertní činnost, 2) na publikační činnost a 3) na přednáškovou činnost.

Do první oblasti náležejí doporučení a návrhy ohledně pravidel, směrnic a vyhlášek týkajících se důlní činnosti, a dále dobrozdání k připravovaným zákonům, konkrétně k hornímu zákonu. Z témat spolkem projednávaných vynikají tyto: stanovení pravidel pro bezpečné ukládání třaskavin a odpovědnosti při nakládání s nimi (1873),⁶⁹ projednávání předlohy k předpisu o zacházení s třaskavinami, vypracovaném horním úřadem pro horní okres ostravsko-karvinský (březen 1884);⁷⁰ prezentace zavedení dynamitu do hornictví a z toho vyplývající vypracování pravidel pro jeho dopravu po železnici; debata o důsledcích zavedení jednotné metrické soustavy; způsob třídění uhlí do určitých velikostních skupin (1874); stanovení rychlosti klecí s mužstvem při fárání a její zvýšení ze dvou na čtyři metry za sekundu (1891) apod. Důležitou byla jednání o provádění těžby pod tratěmi montánních drah (15. května 1881)⁷¹ a stanovení návrhu regulativu pro dolování pod montánní drahou mezi Ostravou-Přívoz a Doubravou u Karviné (1881).⁷² Již v polovině sedmdesátých let 19. století inicioval spolek ustavení komise, jež by studovala rozličné způsoby signalizace u dolů v ostravsko-karvinském revíru a podala návrh na jednotné značení.⁷³ Vyhraněnou skupinou projednávaných témat byly technické novinky; tak došlo na spolkových schůzích k prezentaci fonografu (schůze dne 14. ledna 1882), probírala se impregnace dřeva skalicí modrou, doplněná analýzou jeho stavu po dvou letech používání na dole Hlubina (schůze dne 5. února 1882) nebo členové spolku se seznámili s benzínovou Hempkovou lampou, vyzkoušenou na jámě Vilém Josefem Spothem a Jindřichem Molínkem (1892).

Mezi projednávanými tématy byla i taková, jež lze označit za sociální: v roce 1882 se spolek zabíral tématem pojištění dělníků v bratrských pokladnách, dokonce předsedovi spolku Janu Mayerovi se zdálo, že se téma řeší nedostatečně, resp. že spolek stál stranou reformy pojištění (spolek se přitom zasazoval o zrušení povinnosti pojištění v bratrských pokladnách); ožehavou otázkou bylo zaměstnávání žen a mladistvých v důlních provozech, dodržování pracovní doby a dne pracovního klidu (neděle) a otázka osmihodinové pracovní doby (spolek se připojil ke stanovisku Rakouského klubu průmyslníků v roce 1900).⁷⁴ Poněkud kuriozní bylo vypracování protestu proti propuštění důlního ředitele Poppeho po 31 letech služby a inspektora Pokorného po 25 letech služby z Ostravské důlní akciové společnosti bez nároku na penzi. V neposlední řadě členové spolku protestovali proti myšlence zrušit hornickou akademii v Příbrami (a v roce 1884 spolupodepsa-

69 Dodejme, že v roce 1884 vypracoval spolek Řád o střelivech platný pro celý Ostravsko-karvinský revír. *Řád pro zacházení se střelivý pro Ostravsko-karvinský revír* vyšel tiskem v roce 1910

70 *Z Moravské Ostravy*, OT 15, č. 24, 25. 3. 1884, s. 3.

71 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 5, č. 39, 15. 5. 1881, s. 4.

72 *Schůze*, OT 12, č. 21, příloha Ostravan, 21. 5. 1881, s. 2.

73 Wilhelm JIČINSKY (ed.), *Monographie des Ostrau-Karwiner Steinkohlen-Revieres I*, Teschen 1885, s. 147.

74 K. VORÁLEK, *Sedesát let*, s. 498.

li výzvu technických spolků adresovanou říšské sněmovně, aby se rozšířilo studium na tamní akademii o přípravný ročník), ale také řešili otázku jednotné uniformy báňských úředníků (1879) i báňských dozorců (1892).

Druhou oblast odborné činnosti spolku reprezentují publikované texty – a tu již pohled do bibliografie literatury o ostravsko-karvinském revíru⁷⁵ ukazuje, že jedním z prvních odborných pojednání o důlní problematice v regionu byla přednáška Alberta Andrého o vztahu mezi ostravským kamenouhelným revírem a důlními provozy. Byla publikována ve sborníku textů vzešlých z třetího shromáždění důlních a hutních odborníků z celého Rakouska, které se sešlo ve dnech 14.–16. září 1864 v Moravské Ostravě a ve Vítkovicích.⁷⁶ Toto shromáždění i podobné soudobé akce svým důrazem na technickou osvětu (přednášky, odborné výstavy, diskuse o zkušenostech) *de facto* předjímaly aktivity *Hornicko-hutnického spolku*. Albert André se ve své přednášce zaměřil na komplexní představení revíru, jelikož pro účastníky setkání šlo o neznámé prostředí. Pomůckou mu byly mapy revíru, pomocí nichž vysvětlil jeho rozlohu, vedení hlavních vodotečí, geologické poměry (včetně výskytů pískovce, břidlic, čediče a dalších hornin), situování dolů doplněné statistickými údaji o rozsahu těžby a přednášku uzavřel historickým vývojem důlní činnosti v revíru od druhé poloviny 18. století do současnosti.⁷⁷ V polovině šedesátých let, tj. stále před vznikem *Hornicko-hutnického spolku*, byly publikovány klíčové práce Viléma Jičínského.⁷⁸ Jičínský se stal také přispěvatelem *Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*, jenž začal vycházet v roce 1853 a později se transformoval v *Montanische Rundschau*. Z mladší generace vyniká teoretickými zájmy František Bartonec, jehož jméno na stránkách *Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen* nacházíme od devadesátých let 19. století, a Josef Mauerhofer, propojující praxi s teorií, ověřovanou experimenty prováděnými přímo na důlních závodech.⁷⁹

Zakladatelskou generaci spolku, kterou nám reprezentují jména Eduard Hořovský, Vilém Jičínský, Václav Stieber a Jan Mayer, vyznačují určitá specifická témata odborného zájmu: u Eduarda Hořovského to byla odborná terminologie,⁸⁰ u Viléma Jičínského šlo o organizaci práce a o zvyšování odbornosti personálu dolů,⁸¹ u Jana Mayera a Josefa

75 Carl GAEBLER, *Das oberschlesische Steinkohlebecken*, Kattowitz 1909, s. 256–257.

76 O tomto setkání v Moravské Ostravě bylo rozhodnuto na druhém jednání důlních a hutních odborníků ve Vídni dne 28. září 1861.

77 Albert ANDRÉE, *Vortrag über die Verhältnisse des Ostrauer Steinkohlen Reviers und dessen Bergbaubetrieb*, in: Bericht über die dritte allgemeine Versammlung von Berg- und Hüttenmännern zu Mährisch-Ostrau, Wien 1864, s. 3–18.

78 *Das Mährisch-schlesische Steinkohlen-Revier bei Mährisch-Ostrau in bergmännischer Beziehung*, 1865. Na tuto Jičínského publikaci navázala *Monografie ostravsko-karvinského revíru*, vydaná Hornicko-hutnickým spolkem v roce 1885. Ediční projekt ale finančně spolek zatížil, protože kniha nešla na odbyt a až v roce 1887 se spolek zbavil „tíživých dluhů“, cit. dle K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 499.

79 Podrobně viz *Bergrat Josef Mauerhofer*, OZ č. 207, 11. 9, 1907, s. 1–2.

80 Viz Eduard HOŘOVSKÝ, *Německo-česko-ruský hornický a hutnický slovník*, Praha 1890. Dále viz *Eduard Hořovský*, OT 29, č. 17, 26. 2. 1898, s. 3.

81 Viz Vilém JIČÍNSKÝ, *Katechismus der Grubenhaltung für Grubensteiger und Grubenaufsichtsansorgane*, Mährisch Ostrau 1876.

Spotha široké spektrum témat souvisejících s báňským záchranářstvím v Ostravsko-karvinském revíru (důlní plyny a degazace, závaly; organizace báňských záchranných stanic a hornického hasičského sboru).⁸² Ediční činnost spolku v počátcích jeho existence vrcholí monografií o ostravsko-karvinském revíru (1884), vydanou německy, a *Katechismem důlního větrování* od Viléma Jičínského, jež do češtiny přeložil Emanuel Balcar. Tyto publikace obdržely na *Technické výstavě Spolku architektů a inženýrů* v Praze, konané mezi 18. zářím a 18. říjnem 1887, stříbrnou medaili pražské obchodní a živnostenské komory.⁸³ Samozřejmostí byla redakční práce členů spolku (Vilém Jičínský a Václav Stieber byli členové redakce *Hornicko-hutnických listů*, do nichž přispívali členové spolku, například Josef Hýbner nebo František Bartonec) a zavádění progresivních metod na pracovištích (Erich Mládek se stal známým elektrifikací dolů). Vysoká odborná úroveň a vskutku jedinečné praktické zkušenosti nutně posouvaly protagonisty ostravské technické inteligence do role expertů oslovovaných vídeňskými centrálními úřady a institucemi. V roce 1884 Jan Mayer referoval na spolkové schůzi o výsledcích jednání komise v Saarbrückenu, svolané k řešení otázky vlivu prachu na důlní exploze. O rok později uspořádalo vídeňské ministerstvo orby anketu týkající se opatření proti výbuchům v dolech, pro niž vypracovali dobrozdání V. Jičínský, E. Hořovský, E. von Wurzian a opět J. Mayer s cílem ustavit na rakouské úrovni stálou komisi, věnující se této problematice.⁸⁴ Zájem o báňské záchranářství vyznačuje další členy spolku, konkrétně Ericha Mládka, jenž stál u zrodu báňské záchranné stanice pro východní část Ostravsko-karvinského revíru, a Františka Pospíšila, autora odborných pojednání o problematice třaskavých plynů a patentů souvisejících s eliminací jejich negativního vlivu na důlní činnost.⁸⁵ Theodor Kutscha von Lißberg sepsal do oficiální publikace věnované Moravě a Slezsku v rámci řady *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* přehled hutnictví ve Slezsku⁸⁶ a Franz Ott byl pověřen vedením závodů v regionu sestavit příručku obsahující všechny instrukce, předpisy a nařízení týkající se důlní činnosti. Tendence ověřovat technické novinky praxí a následně je implementovat do závazných stanovisek a nařízení platných v celém revíru je patrná také z brožury *Poučení pro dělníky za účelem zamezení výbuchu třaskavých plynů* (1910), jež závaznost stvrdily podpisy zástupců všech těžířstev a nadto ještě její úřední schválení ze strany Revírního báňského úřadu.

Zvýšení ediční činnosti mělo napomoci samostatné odborné nakladatelství, jež bylo pouze personálně spojeno s *Hornicko-hutnickým spolkem*. Bylo založeno v roce 1919

82 Mayerův a Spothův význam v této oblasti připomněl ještě po letech inženýr Volf v článku *Po neštěstí v Oslavanech*, Lidové noviny 29, č. 155, 27. 3. 1921, s. 4–5.

83 *Jednatelská zpráva*, Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém 22, 1887–1888, č. 4, s. 42; *Z Polské Ostravy*, OT 18, č. 90, 16. 11. 1887, příloha, s. 1.

84 *Proti výbuchům v dolech*, OT 16, č. 32, 25. 4. 1885, s. 2.

85 Antonín STAROSTA, *Ing. dr. mont. h. c. Fr. Pospíšil*, in: Technická práce na Ostravsku 1936–1946, Ostrava 1946, s. 14.

86 Theodor KUTSCHA VON LISSBERG, *Das Hüttenwesen*, in: Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild – Mähren und Schlesien, Wien 1897, s. 691–700.

a jeho předsedou se stal Eduard Šebela. Nakladatelství sídlící v Praze, později známé pod názvem Prometheus spol. s r. o., vydávalo periodika⁸⁷ a ediční řady (*Sbírka spisů hornických a hutnických*, *Hornická knihovna*, *Sbírka přednášek technických a hospodářských*).

Třetí odbornou oblastí spolkové činnosti byla realizace přednášek členů spolku. První akce tohoto typu připadla na 28. únor 1874, počet přednášek uskutečněných za rok nebyl stálý (například v roce 1875 jich proběhlo sedm) a témata jednotlivých vystoupení se alespoň zčásti dovídáme z tisku, díky čemuž lze je rozdělit do několika tematických skupin: 1) Přednášky věnované geologii obecně, geologii Ostravsko-karvinského revíru a specifikům důlních polí: *o tvaru povrchu uhelného pod třetihorním pokryvem* (V. Jičínský, 28. února 1874);⁸⁸ *o výskytu čediče v okolí ostravském* (T. Andrée, 14. ledna 1882);⁸⁹ *o geologii ve vesmíru s ohledem na meteorologické jevy* (V. Jičínský, 25. února 1884);⁹⁰ *o propojení slojí mezi Petrovicemi a Karvinou a Orlovský zlom* (E. Mládek, 7. prosince 1910);⁹¹ *pojednání o geologických specifikách katastru Petřkovic, Orlové a Michálkovic* (Wilhelm Petraschek, hlavní geolog, Říšský geologický ústav Vídeň, 4. března 1911);⁹² *identifikace slojí nehlubších ostravských vrstev* (Wilhelm Petraschek, 14. dubna 1913).⁹³ 2) Přednášky věnované zpracování uhlí a výrobkům: *o praní uhlí a o briketování podle metod vyvinutých v Německu a Belgii* (F. Brzezowski, 11. března 1882);⁹⁴ *o koksování ve spojitosti s dobýváním dehtu a amoniaku s ohledem na ostravské poměry* (V. Jičínský, 14. dubna 1888);⁹⁵ *o recyklaci podřadných (nebo také odpadových) materiálů* (Anton Gobiet, 19. dubna 1913).⁹⁶

3) Přednášky věnované novým technickým řešením a patentům: *o využití stlačeného vzduchu při pohonu důlních strojů* (J. Mayer, 3. října 1874); *o rotační těžbě a o vrtáče dle patentu Staněk-Reska Praha* (J. Mayer, 29. dubna 1876);⁹⁷ *demonstrace Schwackhöferova*

87 *Hornický věstník*, *Hornické a hutnické listy*, *Uhlí a Báňský svět*.

88 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 498. Inženýr Antonín Kroček doplnil přednášku prezentací modelu povrchu kamenouhelné vrstvy.

89 *Valná hromada*, OT 13, č. 2, 14. 1. 1882, příloha Ostravan, s. 1.

90 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 7, č. 7, 18. 2. 1887, s. 2.

91 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 278, 6. 12. 1910, s. 4; *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, Neue Schlesische Zeitung 15, č. 301, 7. 12. 1910, s. 3. Této problematice se dostalo značné publicity, když referát o této přednášce publikoval známý pruský geolog Richard Michael (1869–1928), od roku 1905 zemský geolog v Pruském Slezsku, viz Richard MICHAEL, *Die neueren Aufschlüsse bei Orlau in Österreichisch-Schlesien und ihre Bedeutung für die Auffassung der Lagerungsverhältnisse im oberschlesischen Steinkohlegebiet*, Zeitschrift des Oberschlesischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins 1911, č. 2, s. 50–61 a dvě přílohy.

92 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 50, 2. 3. 1911, s. 4.

93 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 90, 19. 4. 1913, s. 3.

94 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 6, č. 20, 9. 3. 1882, s. 2.

95 *Z Polské Ostravy*, OT 19, č. 28, 11. 4. 1888, příloha, s. 2.

96 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 90, 18. dubna 1913, s. 3.

97 *Plenarversammlung der Berg- und Hüttenmännischen Vereines in M. Ostrau*, Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen (ÖZBH) 24, 1876, č. 206–207.

přístroje k analýze hořících plynů (14. ledna 1882);⁹⁸ o úspoře paliva při pvozu parních strojů (J. Spoth, 2. března 1881);⁹⁹ o měření větrů a srovnávání účinků při ventilátorech systému Quibal, Pelzer, Rittinger, Körting (J. Mayer, 19. listopadu 1881);¹⁰⁰ o přístroji k rozpínání páry od Voos a Macka (R. Sauer, 23. dubna 1882);¹⁰¹ o ventilaci prováděné dle Daniela Murgue a pomocí Gubialova ventilátoru v Comberedonde (Géza von Bene, 14. října 1882);¹⁰² o Wolfově benzínové bezpečnostní lampě s magnetickou uzávěrou (J. Mayer 19. dubna 1884);¹⁰³ o separaci kyvadlovým sítem v Kladně – patent Jana Karlíka (V. Jičínský, 27. září 1884);¹⁰⁴ prezentace Benitschkovy bezpečnostní lampy s plombovým uzávěrem (2. prosince 1887); o Wolfově benzínové bezpečnostní lampě (K. Čížek, 1891?);¹⁰⁵ o užívání železných výztuží v dolech vítkovického těžiřstva (V. Jičínský, 10. prosince 1892);¹⁰⁶ srovnávací pokusy s moderním pístovým kompresorem a turbokompresorem (J. Hýbner, 5. června 1909);¹⁰⁷ o nepřetržitě pracujícím dopravníku pro volně ložené zboží (Artur Schütz z Vídně, 19. leden 1913);¹⁰⁸ o dříve používaných motorech u třasadel (vrchní ing. Schulte z Vídně, 31. května 1913)¹⁰⁹ a kritika tepelných motorů (Jaroslav Havlíček, 11. října 1913).¹¹⁰

4) Přednášky věnované fyzikálním a chemickým vlastnostem uhlí a navazujících produktů: o stanovení výhřevnosti kamenného uhlí (V. Jičínský, 31. červenec 1880).¹¹¹

5) Přednášky věnované příčinám důlních požárů a explozí: o výbušninách (J. Mauerhofer, 4. února 1882);¹¹² o výsledcích komise v Saarbrückenu jednající v záležitosti tzv. detonačního počasí a o vlivu uhelného prachu na exploze v dole (J. Mayer, 18. října 1884);¹¹³ o zápalnosti důlního plynu způsobeného jiskrami (L. Wolf, 25. duben 1908).¹¹⁴

6) Přednášky věnované odborným publikacím: o novějších zařízeních v hornictví z časopisu *Preussische Zeitschrift für Berg-, Hütten- und Salinenwesen* (V. Jičínský, 12. února 1881); o periodických *Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*,

98 Valná hromada, OT 13, č. 2, 14. 1. 1882 příloha Ostravan, s. 1.

99 Berg- und Hüttenmännischer Verein, MSchG 5, č. 26, 31. 3. 1881, s. 3.

100 Valná schůze, OT 12, , č. 48, 26. 11. 1881, příloha Ostravan, s. 2. – Ventilátor systému Rittinger byl instalován v roce 1877 na dole Zwierzina VII ve Slezské Ostravě.

101 Spolek hornický a hutnický v M. Ostravě, OT 13, č. 16, 22. 4. 1882, příloha Ostravan, s. 2.

102 Berg- und Hüttenmännischer Verein, MSchG 6, č. 82, 12. 10. 1882, s. 2.

103 Berg- und Hüttenmännischer Verein, MSchG 8, č. 16, 20. 4. 1884, s. 4.

104 Schůze hornická, OT 15, č. 76, 27.9. 1884, s. 2.

105 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 499.

106 Berg- und Hüttenmännischer Verein, OZ č. 133, 8. 12. 1892, s. 2.

107 Berg- und Hüttenmännischer Verein in M. Ostrau, OZ č. 124, 3. 6. 1909, s. 3.

108 Berg- und Hüttenmännischer Verein in M. Ostrau, OZ č. 14, 18. 1. 1913, s. 4.

109 Berg- und Hüttenmännischer Verein in M. Ostrau, OZ č. 123, 30. 5. 1913, s. 3.

110 Berg- und Hüttenmännischer Verein, OZ č. 298, 10. 10. 1913, s. 4.

111 Valná hromada, OT 11, 1880, č. 31, 31. 7., s. 2.

112 Berg- und Hüttenmännischer Verein, MSchG 6, č. 10, 2 2. 1882, s. 3.

113 Berg- und Hüttenmännischer Verein, MSchG 8, č. 56, 12. 10. 1884, s. 4.

114 Berg- und Hüttenmännischer Verein in Mähr: Ostrau, Ostrauer Tagblatt 32, č. 98, 28. 4. 1908, s. 2.

Zeitschrift des Berg- und Hüttenmännischen Vereines für Steiermark und Kärnten (F. Brzezowski a J. Mauerhofer, 2. března 1881).¹¹⁵

7) Přednášky věnované jednotlivým dolům v Ostravsko-karvinském revíru, zahraničním zkušenostem a organizaci dobývání uhlí: *o dolování na důlních dílech Severní dráhy Ferdinandovy v Polské Ostravě* (J. Mayer, 29. ledna 1881);¹¹⁶ *o nové úpravě praní uhlí na centrální koksovně v Moravské Ostravě* (Adolf Hamerský, 25. března 1882);¹¹⁷ *o žádoucím docilení změny či doplnění horního zákona* (A. André, 12. února 1881); *o některých hornických technických pozorováních v Německu a Belgii* (H. Schrott, 23. dubna 1882);¹¹⁸ *o zabezpečení skladování uhlí na šachtách Severní dráhy Ferdinandovy ve Slezské Ostravě* (J. Mayer, 2. prosince 1882);¹¹⁹ *o předloze řádu pro užití výbušnin v Ostravsko-karvinském revíru vypracované důlní autoritou* (22. března 1884);¹²⁰ *o poměrech v dole v Petřkovicích* (V. Jičínský, 20. února 1887);¹²¹ *o zkušenostech s mechanizovanou těžbou uhlí s přihlédnutím k situaci v Jižním Walesu* (Alois Holaň, 24. února a 2. března 1912);¹²² *o současném stavu poznání příčin poklesu železnic v uhelném revíru* (A. H. Goldreich, 3. května 1913).¹²³ K nim se druží tematicky obtížně zařaditelné přednášky, jakou byla přednáška J. Nováka z Vídně o soterku růžencovém (Abrus precatorius), jehož vlastností je změna zevního habitu vlivem zemětřesení, poklesu tlaku nebo uvolňování traskavých plynů.¹²⁴

Karel Vorálek uvádí souhrnně 207 přednášek – náš komentovaný přehled jich zmiňuje jedenačtyřicet – a rozprav, tj. těch debat, jež byly již výše vzpomenuty, z nichž o odborné problematice referovali či debatovali 52 odborníci. Do roku 1898 proběhlo 96 přednášek, tj. za prvních pětadvacet let existence spolku, zbylých 111 se uskutečnilo v letech 1898–1913 a 1918–1934, bohužel jejich názvy a jména přednášejících v naprosté většině případů neznáme. Je zajímavé, že s přestěhováním spolku do budovy horní školy se u oznámení přednášek uvádí, že ji doplňují diapozitivy, tj. spolek s příchodem do nových prostor získal také diaprojektor. Témata přednášek lze analyzovat z hlediska aktuálnosti projednávané tematiky, o níž projevovali zájem jak důlní odborníci z Ostravska, tak experti z jiných rakouských regionů a zejména z Vídně. O potřebě informovat se o aktuálních trendech svědčí pořádání celorakouských báňských sjezdů,¹²⁵ a to nejčastěji

115 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 5, č. 26, 31. 3. 1881, s. 3.

116 *Ze spolku hornicko-hutnického*, OT 12, č. 8, 19. 2. 1881, příloha Ostravan, s. 2; *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 5, č. 8, 27. 1. 1881, s. 3.

117 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 6, č. 24, 23. 3. 1882, s. 3.

118 *Spolek hornický a hutnický v M. Ostravě*, OT 13, č. 16, 22. 4. 1882, příloha Ostravan, s. 2.

119 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 6, č. 96, 30. 11. 1882, s. 2.

120 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, MSchG 8, č. 12, 23. 3. 1884, s. 3.

121 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 21, 18. 2. 1897, s. 2.

122 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 43, 23. 2. 1912, s. 2.

123 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 101, 2. 5. 1913, s. 2.

124 K. VORÁLEK, *Sedesát let*, s. 499–500.

125 Dobový překlad termínu *Bergmannstag* je *horní den*, ale tento překlad nevystihuje podstatu události.

ve Vídni nepravidelně s menšími či většími přestávkami počínaje rokem 1858.¹²⁶ Na těchto prestižních a současně velmi užitečných setkáních manažerů a důlních odborníků se uplatňovali ostravští montanisté, například v roce 1888 Vilém Jičínský vystoupil s referátem o ekonomii těžby uhlí – a tu zaujme, že oblíbeným tématem referátů ostravských odborníků na pozdějších sjezdech bylo záchranářství v ostravsko-karvinském revíru (hovořil o něm v roce 1903 Wilhelm Köhler a v roce 1912 Josef Popper).¹²⁷ V Ostravě se konaly pravidelné porady stálé komise pro třaskavé plyny, vedené dvorním radou dr. Josefem Gattnarem.¹²⁸ Exploze důlních plynů a jiné události, mající oběti na životech, které postihovaly ostravsko-karvinský revír, nezůstávaly ve Vídni bez povšimnutí; ba právě naopak, ostravští montanisté poskytovali vídeňským technikům podrobné informace o znepokojivých událostech,¹²⁹ bezesporu také proto, že Rakousko v zajištění bezpečnosti důlní činnosti silně zaostávalo za jinými evropskými zeměmi.

Spektrum aktivit *Hornicko-hutnického spolku* bylo ještě širší a v prvních desetiletích jeho existence nepostrádalo oddechové a zábavné aktivity, o něž se staral *výbor pro zábavy*.¹³⁰ Šlo jednak o pravidelné spolkové zábavy (například silvestrovské večery, ples konaný 7. února 1874, masopustní ples 18. ledna 1890, ples v sálu hasičské zbrojnice na dnešním Smetanově náměstí 21. ledna 1893¹³¹), na straně druhé příležitostné akce (ochotnická divadla, oslavy narozenin členů) – v tomto směru spolek rozvíjel činnost analogickou aktivitám čtenářských nebo živnostenských spolků. K těmto aktivitám náleží také finanční příspěvky, například na rektorský řetěz Hornické akademie v Leoben (1915), v roce 1904 povýšené na vysokou školu (500 korun), na Pamětní medaili Eduarda Suesse (1831–1914), dodnes udělovanou Rakouskou geologickou společností (100 korun), nebo na pomník Aloise Negrelliho (50 korun).¹³² Prakticky dobovou povinností bylo zakoupení hřebíků pro ostravský wehrschild.¹³³

Vyhraněnou spolkovou činností bylo vydávání ročenky nazvané *Horník – kalendář pro lid hornický* v letech 1875–1919.¹³⁴ Šlo o tiskovinu pro nejširší, lidové publikum ve skladbě ovlivněné redaktorem Karlem Jaromírem Bukovanským (1844–1932) se potkávaly křesťanská zbožnost (úcta k hornickému patronu sv. Prokopu nebo ke sv. Cyrilu a Metodějovi), zábavné čtení (cestopisné črty, anekdoty) a sociálně-stavovské

126 V roce 1863 se konal sjezd ve Vítkovicích, roku 1893 v Klagenfurtu a v roce 1899 v Teplicích.

127 *Allgemeiner Bergmannstag*, Ostrauer Tagblatt 27, č. 210, 16. 9. 1903, s. 2; *Der Bergmannstag*, OZ č. 212, 17. 9. 1912, s. 1.

128 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 239, 21. 10. 1909, s. 4.

129 Srov. Johann MAYER, *Explosion schlagender Wetter am Wilhelm Schacht*, Zeitschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereines in Wien 39, 1887, s. 1–14.

130 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 497. Jeho členy byli Jindřich Molínek, Franz Brzezowski a Theodor Kutscha.

131 *Berg- und Hüttenmännischer Verein*, OZ č. 4, 8. 1. 1893, s. 4.

132 Archiv OKD, HMSMO, přehled vydání spolku za rok 1915.

133 *Wehrschild im Eisen*, OZ č. 180–144, 30. 6. 1915, s. 2.

134 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 498. Výbor spolku se opakovaně bránil proti splynutí *Horníka* s kalendářem *Glückauf*, jež vydával *Montanverein für Böhmen*.

otázky (text *O postavení dělnictva ve společnosti lidské*).¹³⁵ K roku 1880 je rovněž doloženo, že redakce *Horníka* vypsalu cenu za nejlepší krátkou povídku a za populární vědní článek.¹³⁶ Redaktorem kalendáře byl Karel Jaromír Bukovanský (do roku 1907), na redakci se podíleli Václav Červinka (od 1885), Josef Peters (do 1911), Josef Popper, Mořic Lendl, Josef Hybner nebo Karel Děkanovský. Po prvních dvou ročnících, které nebyly příliš úspěšné, přišel ročník třetí (1877), kdy byly distribuovány tři tisíce kusů kalendáře, z toho doly knížete Salma odebraly 525 kusů, důl Karolina 450 a důl Hlubina 350 kusů. Mezi odběrateli byla také těžířstva z Čech (Příbram, Mírošov aj.).¹³⁷ V roce 1880 vyšel kalendář nákladem šest tisíc výtisků¹³⁸ a v roce 1889 nákladem 7200 výtisků.¹³⁹

Závěrem nutno zdůraznit, že období, kdy spolkové aktivity kulminovaly, je poměrně krátké: přibližně jde o desetiletí před rokem a po roce 1900. V letech 1917–1925 činnost zcela ustala a obnovila se patrně až s přijetím nových stanov Zemským úřadem v Brně dne 18. března 1930. Je zjevné, že vypracovávání různých dobrozdání, expertních zpráv a formulování iniciativních návrhů se v meziválečné době dělo pouze na úrovni *Ředitelské konference*, jež si ustavila poradní sbory pro různé otázky. O osvětovou funkci se s *Hornicko-hutnickým spolkem* po roce 1918 dělily jiné spolky fungující v regionu, zejména *Spolek československých inženýrů*, otevřený technikům všech oborů, mající zázemí ve všech částech republiky,¹⁴⁰ a *Přírodovědecká společnost* v Moravské Ostravě, založená v roce 1907.¹⁴¹ Pokud *Hornicko-hutnický spolek* pořádal přednášky či exkurze, dostávalo se jim v denním tisku nepoměrně menší pozornosti, než tomu bylo dříve, a tak vskutku jediným smyslem existence spolku byla organizace odborné knihovny. A té je nutno se podrobněji věnovat.

Budování knihovny si spolek vytkl za cíl na počátku své existence, tj. na ustavující valné hromadě 21. prosince 1873, kdy bylo rozhodnuto o skladbě předplacených periodik: šlo jednak o odborné časopisy,¹⁴² jednak o politické žurnály, o denní tisk a o společenské

135 Zasláno, OT, , č. 29, 15. 7. 1876, s. 243.

136 *Výpsání cen*, Urbánkuv věstník bibliografický 1, 1880, č. 2, s. 38.

137 *Z Mor. Ostravy. Kalendář Horník*, OT 7, č. 45, 4. 11. 1876, s. 371.

138 *Kalendář „Horník“*, OT 11, č. 33, 14. 8. 1880, s. 2.

139 *Hornický a hutnický spolek v M. Ostravě*, OT 28, č. 100, 21. 12. 1889, s. 4.

140 V roce 1935 se uvádí, že Hornicko-hutnický spolek v Moravské Ostravě je přispěvatelem Spolku československých inženýrů, viz *Jubilejní adresář Spolku československých inženýrů SIA*, Praha 1935, s. 216. Ostravský odbor SIA pořádal přednášky analogického obsahu, jako Hutnicko-hornický spolek, například přednáška Hugo Menzela *Přečerpávání tepla* (19. prosince 1939), viz *Odbor SIA v Moravské Ostravě*, Věstník SIA 7, 1939, č. 1, s. 16.

141 Podobně viz Antonín BARCUC, *Přírodovědecká společnost v Moravské Ostravě a její význam pro přírodovědeckou práci a rozvoj muzejnictví na Ostravsku*, in: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 32, Ostrava 2018, s. 176–198; K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 501. Autor textu inženýr Karel Vorálek byl současně členem Přírodovědecké společnosti v Ostravě a ostravského odboru SIA.

142 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 497, uvádí: *Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*, *Ker- sl Berg- und Hüttenmännische Zeitung*, *Zeitschrift für Berg-, Hütten und Salinenwesen im Preussischen Staate*, *Zeitschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereines*, *Zeitschrift des Verbandes Deutscher Ingenieure*, *Časopis spolku českých inženýrů*, *Sborník průmyslnický* (vydáváný Maticí průmyslnickou).

a zábavné časopisy.¹⁴³ Celkem se odebíralo 17 titulů, v roce 1875 údajně jen 14 časopisů. Jestliže se uvádí jako rok založení knihovny rok 1876 – stalo se tak z podnětu Jana Mayera¹⁴⁴ – míní se tím bezesporu konstituování vskutku *odborné* knihovny. Její katalog¹⁴⁵ z roku 1936 uvádí 133 periodik. U řady časopiseckých titulů katalog zaznamenává jeden ročník, případně dva ročníky. Například *Archiv für Eisenhüttenwesen*, vydávaný nepřetržitě od roku 1921 do konce druhé světové války, byl dle katalogu v knihovně zastoupen pouze ročníky 1934 a 1935, nebo *Zeitschrift für Elektrotechnik*, vydávaný od roku 1883, byl ve spolkové knihovně zastoupen ročníky druhým (1884) a desátým (1892). Z toho lze usuzovat, že v některých případech šlo o dary či odkazy členů spolku, nikoliv o výsledek systematické akviziční činnosti. Překvapí absence *Věstníku Revírní rady* v *Moravské Ostravě*, avšak ve své době patrně šlo o natolik běžný titul, že nebylo potřeba jej soustředit také ve spolkové knihovně. Naopak politické a zábavné časopisy, o jejichž předplacení víme z počátku spolku, v katalogu z roku 1936 již nenajdeme; byly patrně vyřazeny s tím, že spolková knihovna bude opravdu jen knihovnou odbornou. K roku 1900 známe jméno voleného knihovníka, jenž byl členem výboru (horní ředitel těžířstva hraběte Larisch-Mönnicha v Karviné Franz Pospischill). Citovaný katalog třídil fond na periodické a neperiodické publikace a ty následně do dvanácti tematických skupin: důlní měřičství, elektrotechnika, geologie a paleontologie, hornictví, hospodářská díla, hutnictví, koksárenství, přírodní vědy, strojnictví, tepelné hospodářství a právníká díla. Samostatně byly řazeny slovníky, ročenky a sjezdové sborníky.

Knihovna byla zájemcům k dispozici v prostorách Horní školy, zřízené v roce 1871 se zahájením výuky do školního roku 1873/1874,¹⁴⁶ ale důstojného umístění se jí dostalo až po realizaci novostavby školní budovy v roce 1913. V letech okupace se knihovna stala součástí *Hornického a průmyslového muzea (Bergbau- und Industrie Museum)*, jež bylo umístěno ve školní budově ve Vítkovicích,¹⁴⁷ od roku 1945 se nazývala *Technická knihovna Průmyslového muzea v Ostravě* a v roce 1950 putovaly jednotlivé knihy a časopisy do různých odborných knihoven,¹⁴⁸ včetně nynější *Vědecké knihovny* v Ostravě, založené v roce 1951 jako *Státní studijní knihovna*. V té době byl již *Hornicko-hutnický spolek* minulostí, ztrativ těžišť své aktivity, byť by jeho činnost byla administrativně ukončena až v roce 1950.¹⁴⁹

143 K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 497, uvádí: *Moravská Orlice, Alte Presse, Pokrok, Wiener Tagblatt, Fliegende Blätter, Humoristische Blätter, Humoristické listy, Leipziger Illustrierte Zeitung, Světozor, Dinglers politisches Journal*.

144 Takto výslovně K. VORÁLEK, *Šedesát let*, s. 498.

145 *Katalog Knihovny hornicko-hutnického spolku v Moravské Ostravě – Katalog der Bücherei des Berg- und Hüttenmännischen Vereines in Mährisch Ostrau*, Moravská Ostrava – Mährisch Ostrau 1936.

146 Miloň DOHNAL, *Založení horní školy v Moravské Ostravě v roce 1871*, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 6, Ostrava 1973, s. 241–252.

147 Ostrava-Vítkovice, Šalounova 56.

148 Z úředního sdělení z května 1948 vyplývá, že knihovna *Hornicko-hutnického spolku* byla v letech okupace z velké části zničena, přičemž ze 4 tisíc knih zůstalo 580 svazků, uložených v Průmyslovém muzeu v Ostravě. Archiv města Ostravy, Ústřední národní výbor Ostrava, inv. č. 4, č. kart. 2.

149 ZA v Opavě, Severomoravský krajský národní výbor, sign. 262, ev. č. 5507, č. kart. 515

Mining and Metallurgical Association in Ostrava (1873–1950)**(Summary)**

*The study focuses on the Mining and Metallurgical Association based in Moravská Ostrava. It was founded in 1873, ceased operations after World War I, resumed briefly before World War II, remained inactive during and after the war, and was administratively dissolved by the state authorities in 1950. It was a specific association focused on technical education; its members were mining and metallurgical experts, engineers with university degrees (the study follows four generations of members in detail), and individuals with non-technical education who were interested in the natural sciences. Membership in the association was related to individual professional interests, which were reflected in publishing activities (non-periodical publications, articles published in professional journals) and in a rich lecture program (207 lectures are reported to have been given during the association's entire existence; a commented overview lists 41 of them, stating the name of the lecturer and the date of the lecture). The association published a popular calendar called *Horník* (Miner) (its editor was the well-known teacher Karel Jaromír Bukovanský). The most significant part of its activities was the establishment of a specialist library, which was located in the Mining School building from 1913 (this institution was also initiated by the association). The Mining and Metallurgical Association was apolitical, inert to the national antagonisms that characterized the life of the region's society during the period under review, not characterized by the religious orientation of its members, and programmatically avoided political events. It was a Utraquist (Czechia-German) association. Only a few written sources explaining the association's activities have survived, so the most important source for clarifying the association's activities, structure, and internal life was the contemporary German and Czech press.*

Použité zdroje:**Archivní prameny:**

Archiv města Ostravy
Ústřední národní výbor Ostrava
Archiv OKD Ostrava
Hornicko-hutnický spolek Moravská Ostrava
Zemský archiv v Opavě
Sbírka matrik Severomoravského kraje
Severomoravský krajský národní výbor

Tištěné prameny:

Albert ANDRÉE, *Vortrag über die Verhältnisse des Ostrauer Steinkohlen Reviers und dessen Bergbaubetrieb*, in: Bericht über die dritte allgemeine Versammlung von Berg- und Hüttenmännern zu Mährisch-Ostrau, Wien 1864, s. 3–18.

Das Mährisch-schlesische Steinkohlen-Revier bei Mährisch-Ostrau in bergmännischer Beziehung, 1865.

Die Arbeit

Die Handels- und Gewerbekammer für Schlesien 1850–1900, Troppau 1900.

Antonín DOLENSKÝ, *Kulturní adresář ČSR*, Praha 1934.

Duch času

Carl GAEBLER, *Das oberschlesische Steinkohlebecken*, Kattowitz 1909.

Horník

Eduard HOŘOVSKÝ, *Německo-česko-ruský hornický a hutnický slovník*, Praha 1890.

Jednatelská zpráva, Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém 22, 1887–1888, č. 4, s. 42.

Vilém JIČÍNSKÝ, *Katechismus der Grubenhaltung für Grubensteiger und Grubenaufsichtsorgane*, Mährisch-Ostrau 1876.

Jubilejní adresář Spolku československých inženýrů SLA, Praha 1935.

Katalog Knihovny hornicko-hutnického spolku v Moravské Ostravě – Katalog der Bücherei des Berg- und Hüttenmännischen Vereines in Mährisch Ostrau, Moravská Ostrava – Mährisch Ostrau 1936.

Josef KURKA (ed.), *Handels- und Gewerbe Adressbuch des Ostrau-Karwiner Revieres*, Mährisch Ostrau 1910.

Theodor KUTSCHA VON LISSBERG, *Das Hüttenwesen*, in: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild – Mähren und Schlesien*, Wien 1897, s. 691–700.

E. R. LEONHARDT, *Die Studien-Reise des Oesterreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereines im September 1885 nach Mähren, Schlesien, Galizien und Ungarn*, Wien 1886.

Lidové noviny

Johann MAYER, *Explosion schlagender Wetter am Wilhelm Schacht*, Zeitschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereines in Wien 39, 1887, s. 1–14.

Mährisch-schlesische Grenzboten

Mährisches Tagblatt

Neues Wiener Abendblatt

Noviny těšínské

Obrana Slezska

Odbor SIA v Moravské Ostravě, Věstník SIA 7, 1939, č. 1, s. 16.

Opavský týdeník

Ostrauer Tagblatt

Ostrauer Zeitung

Ostravan

Práce

Programm der Landes-Ober-Realschule in Kremsier 1882/1883, Kremsier 1883.

Přítel dělníků

Edmund SLÁDEČEK, *Na památku posvěcení nově vystavěného chrámu Páně v Michálkovicích zasvěceného Nanebevzetí Panny Marie*, Polská Ostrava 1903.

M. ŠÍP, *O zesnulých českých horních a hutních inženýrech, působících na Ostravsku a Karvinsku*, in: *Těšínský kalendář na rok 1940*, Slezská Ostrava [1939], s. 172–183.

Technische Blätter

Wattolik's Adressenbuch der Stadt Mähr.-Ostrau und ihrer Nachbargemeinden [...], Mährisch Ostrau 1889.

Literatura:

Antonín BARCUC, *Přírodovědecká společnost v Moravské Ostravě a její význam pro přírodovědeckou práci a rozvoj muzejnictví na Ostravsku*, in: *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska* 32, Ostrava 2018, s. 176–198.

Miloň DOHNAL, *Založení horní školy v Moravské Ostravě v roce 1871*, in: *Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města* 6, Ostrava 1973, s. 241–252.

Andělín GROBELNÝ, *Národně politický život v Ostravě a na Ostravsku v druhé polovině 19. století*, in: *Ostrava. Příspěvky k dějinám Ostravy a Ostravska* 5, Ostrava 1969, s. 44–80.

Wilhelm JIČINSKY (ed.), *Monographie des Ostrau-Karwiner Steinkohlen-Revieres I*, Teschen 1885.

Renata KAFKOVÁ, *Organizace politicky a národnostně umírněných městských elit průmyslového velkoměsta. První generace občanských spolků moravské Ostravě*, *Časopis Matice moravské* 122, 2003, č. 2, s. 411–430.

Josef PETERS (ed.), *Uhlí v Československé republice. Statistická příručka uhelného průmyslu* [2], Praha 1922.

Revírní báňský úřad v Ostravě, in: *Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech*, Praha 1955, s. 85–89.

Bedřich ŠIMEČEK, *O národním ruchu na Těšínsku v době 1880–1900*, *Věstník Matice opavské* 39, 1934, s. 45.

Antonín STAROSTA, *Ing. dr. mont. h. c. Fr. Pospíšil*, in: *Technická práce na Ostravsku 1936–1946*, Ostrava 1946, s. 14.

Pavel ŠOPÁK, *Město muzeí: Ostrava 1870–1970. Kapitoly z historické muzeologie*, Opava 2021.

Karel VORÁLEK, *Šedesát let Hornického a hutnické spolku v Moravské Ostravě*, *Hornický věstník a hornické a hutnické listy* 16, 1934, č. 22, s. 497–501.

Franz WATTOLIK, *Beiträge zur Geschichte der Stadt Mährisch Ostrau*, Mährisch Ostrau 1881.

Prof. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
sopak@szm.cz